

Денис ЛУТІЙ

аспірант кафедри

кримінально-правових дисциплін

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

ПОБУДОВА ТИПОВИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВСТАНОВЛЕННЯМ АБО ПОШИРЕННЯМ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Кримінальні правопорушення, пов'язані із встановленням або поширенням злочинного впливу, становлять сьогодні виняткову суспільну небезпеку, оскільки підривають основи правопорядку та громадської безпеки. Розслідування цих діянь, особливо на початковому етапі, є надзвичайно складним через їхню високу латентність та необхідність доказування особливого статусу особи, яка вчиняє цей злочин – «суб'єкт підвищеного злочинного впливу». Ефективне криміналістичне забезпечення вимагає глибокого розуміння типових слідчих ситуацій, що виникають під час документування діяльності лідерів злочинного середовища, і саме на криміналістичному аналізі типових слідчих ситуацій та розробці ефективних алгоритмів дій на початковому етапі зосереджується наше дослідження.

Проблемним аспектам виявлення, припинення та розслідування діяльності організованих груп та злочинних організацій, у т.ч. їх лідерів, зокрема й осіб, що перебувають у статусі суб'єктів підвищеного злочинного впливу, присвячено численні наукові розвідки вітчизняних вчених і практиків у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, зокрема: Аркуші Л. І., Вознюка А. А., Горобця Є. В., Дудорова О. О., Єспринцева П. С., Малюка В. В., Нікітіна А. О., Обшалова С. В., Піцика В. С., Плосконос А. І., Рубеля А. М., Санакоєва Д. Б., Севрука В. Г., Ткаченка С. В., Тундаєва С. М., Цехана Д. М., Чаплинського К. О., Чернявського С. С., Чурилова Д. В. та інших.

Водночас безпосередньо питанням, присвяченим розслідуванню злочинів, пов'язаних із встановленням або поширенням злочинного впливу, у вітчизняних дослідженнях увага приділяється фрагментарно. Не меншої уваги потребують і питання, пов'язані з формуванням типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування цих злочинів.

У фаховій криміналістичній літературі до сьогодні існують наукові дискусії щодо поняття, структури та змісту слідчої ситуації. У контексті нашого дослідження це питання набуває особливої уваги з огляду на двояку

специфіку злочинів, пов'язаних із встановленням і поширенням злочинного впливу та безпосередньо злочином, передбаченим ст. 255-1 КК України.

Аналіз позицій вчених на поняття та зміст слідчої ситуації показав, що під нею у широкому сенсі розуміють сукупність усіх умов, що впливають на розслідування і визначають його особливості, а у вузькому – як характеристику інформаційних даних, котрі має слідство на конкретному етапі розслідування [1, с. 281]. В.М. Шевчук зазначає, що зміст слідчої ситуації складають різні умови, обставини, чинники, що визначають обстановку процесу розслідування на певному його етапі і мають значення для обрання і реалізації оптимальних прийомів, методів і засобів [2]. На думку

Скригонюка М. І., під слідчою ситуацією слід розуміти сукупність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні про злочин, інших обставин, що склалися в ході провадження слідчих (розшукових) дій [3], а Веліканов С. В. вказує, що це сукупність сформованих на певному етапі умов, що сприймаються, оцінюються і використовуються слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних цілей розслідування [4, с. 7]. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення, запропоноване Тіщенком В. В. та Подобним О. О., які визначають слідчу ситуацію як суму значущої для розслідування інформації, що є в розпорядженні слідчого до визначеного моменту розслідування [5, с. 143].

Аналіз наукових точок зору дозволив нам визначити слідчу ситуацію як систему відомостей, сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, що залежать від етапу розслідування, та які характеризують обстановку, в якій відбувається процес розслідування кримінального правопорушення.

Грунтуючись на різних точках зору вчених, а також результатах узагальнення емпіричної бази проведеного нами дослідження, пропонуємо низку типових слідчих ситуацій, що формуються на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних із встановленням або поширенням злочинного впливу.

1. За джерелом інформації: а) отримані за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності (92 %); б) інформація про факти встановлення або поширення злочинного впливу надійшла з інших джерел (8 %).

2. За достатністю інформації, отриманої за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності: а) достатньо інформації про особу, яка встановлює або поширює злочинний вплив, виконання нею відповідних функцій, що становлять зміст об'єктивної сторони ст. 255-1 КК України (68 %); б) недостатньо інформації про особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, відсутня інформація про її злочинну діяльність (32 %).

3. За наявністю у особи відповідного статусу суб'єкта підвищеного злочинного впливу: а) особа має статус «вор у законі»; особа має статус «положення»; в) особа має статус «смотрящего»; г) особа має статус

«прагнучого».

4. За наявністю ознак вчинення супутніх кримінальних правопорушень (вимагання, шахрайство, незаконний обіг наркотичних засобів тощо): а) кримінальне провадження розпочато за ознаками іншого кримінального правопорушення (98 %); б) кримінальне провадження розпочато за ознаками встановлення або поширення злочинного впливу (2 %).

5. За місцезнаходженням суб'єкта злочину: а) особа перебуває на волі, за місцем територіальної юрисдикції органу досудового розслідування (5 %); б) особа перебуває на волі, поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування (2 %); в) особа перебуває в установі виконання покарань, СІЗО, ІТТ (92 %); г) особа перебуває за кордоном (1 %).

6. Залежно від стану протидії розслідуванню: а) суб'єкт підвищеного злочинного впливу здійснює активну протидію розслідуванню (89 %); б) суб'єкт підвищеного злочинного впливу не здійснює протидію, співпрацює з органами досудового розслідування (8 %); в) протидія розслідуванню наявна зі сторони інших зацікавлених осіб, у т.ч. осіб, які мають корупційні зв'язки серед правоохоронних органів (3 %).

Отже, на підставі проведеного нами дослідження наукових позицій вчених на поняття та зміст «слідчої ситуації», запропоновано під слідчою ситуацією розуміти *систему відомостей, сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, що залежать від етапу розслідування, та які характеризують обстановку, в якій відбувається процес розслідування кримінального правопорушення*. За результатами аналізу слідчо-судової практики виокремлено типові слідчі ситуації та критерії їх формування у провадженнях за фактами розслідування злочинів, пов'язаних із встановленням або поширенням злочинного впливу, що сприятиме ефективності побудови слідчих версій та плануванню розслідування у провадженнях відносно осіб, які перебувають у статусі суб'єктів підвищеного злочинного впливу, у т.ч. у статусі «вора в законі».

1. Криміналістика : підручник для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський та ін. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

2. Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний електронний журнал*. 2014. № 1. С. 146–150.

3. Скригонюк М.І. Слідчі ситуації й тактичні операції при розслідуванні масових заворушень. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. 2005. № 67–69. С. 120–123.

4. Веліканов С. В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 16 с.

5. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навч.-метод. посіб. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.